

SUPPLERENDE NATURFAGLIGE UNDERSØKELSER FOR SMÅKRAFTVERK I SOMRUNGEN, SUNNDAL KOMMUNE

Av Geir Gaarder, Miljøfaglig Utredning AS. Tingvoll 09.11.2010

Utførende institusjon: Miljøfaglig Utredning AS	Prosjektansvarlig: Geir Gaarder
	Prosjektmedarbeider(e): -
Oppdragsgiver: Erik Almhjell	Kontaktperson hos oppdragsgiver: Erik Almhjell
Referanse: Gaarder, G. 2010. Supplerende naturfaglige undersøkelser for småkraftverk i Somrungen, Sunndal kommune. Miljøfaglig Utredning notat 2010:17. 15 s.	
Referat: Elva Somrungen i Sunndal kommune planlegges utnyttet til småkraftproduksjon. Det er tidligere gjort miljøvurderinger av prosjektet, inkludert en kartlegging og utredning av konsekvenser for biologisk mangfold (Osen 2009). Den 31.10.2010 ble det foretatt en supplerende befarings av området, og resultatene presenteres i dette notatet. Det ble da påvist 4 rødlistearter i området, inkludert en nasjonalt sjelden sårbar art, samt funnet to naturtypelokaliteter av verdi viktig – B og lokalt viktig – C.	

Innhold

Innhold	2
1 Innledning	3
2 Metode	3
3 Resultater	4
3.1 <i>Kunnskapsnivå</i>	4
3.2 <i>Avgrensning av undersøkelsesområdet</i>	4
3.3 <i>Naturmiljøet i utredningsområdet</i>	5
4 Vurdering av verdi	8
4.1 <i>Beskrivelse av verdifulle enkeltlokaliteter</i>	8
4.2 <i>Rødlistearter</i>	12
4.3 <i>Samlet verdivurdering</i>	13
5 Kilder	15

1 Innledning

Elva Somrunen i Sunndal kommune, Møre og Romsdal fylke er planlagt utnyttet til småkraftproduksjon. I den forbindelse kreves normalt egne utredninger av bl.a. konsekvenser for biologisk mangfold. Slike utredninger er tidligere gjennomført (se Osen 2006 for behandling av miljøtemaene, inkludert biologisk mangfold).

På grunnlag av henvendelse fra Erik Almhjell, som har lokal tilknytting til området (sønn av den ene grunneieren), ble det foretatt supplerende befarings av området den 31.10.2010. Foruten forfatter av dette notatet deltok også oppdragsgiver under befaringsen.

Når det gjelder utbyggingsplanene, så vises det her bare til konsesjonssøknaden (BKK 2009). I korthet går det ut på å utnytte 425 meter av fallet, mellom kote 555 og kote 130. Det er videre planlagt ei 1140 meter lang nedgravd rørgate, samt at det blir en ca 130 meter lang adkomstvei opp til kraftstasjonen.

2 Metode

I dette notatet gjennomføres ingen konsekvensvurdering, men bare verdisetting og sårbarhetsvurderinger, primært med grunnlag i Korbøl et al. (2009), som igjen bygger mye på Håndbok 140 fra Statens vegvesen (2006). Også vurderinger av datagrunnlag og usikkerhet bygger på de samme kildene. I tillegg kommer mer spesifikt Direktoratet for naturforvaltning (2007) sin håndbok for kartlegging av naturtyper, samt rødlistearter basert på Kålås et al. (2010).

Det er gjort en rask sjekk av Artskartet (Artsdatabanken 2010) for å sjekke om det finnes nye artsfunn fra området, noe det ikke ser ut til å gjøre. For vurdering av verneområder og kjente verdifulle naturtyper vises det til Osen (2009).

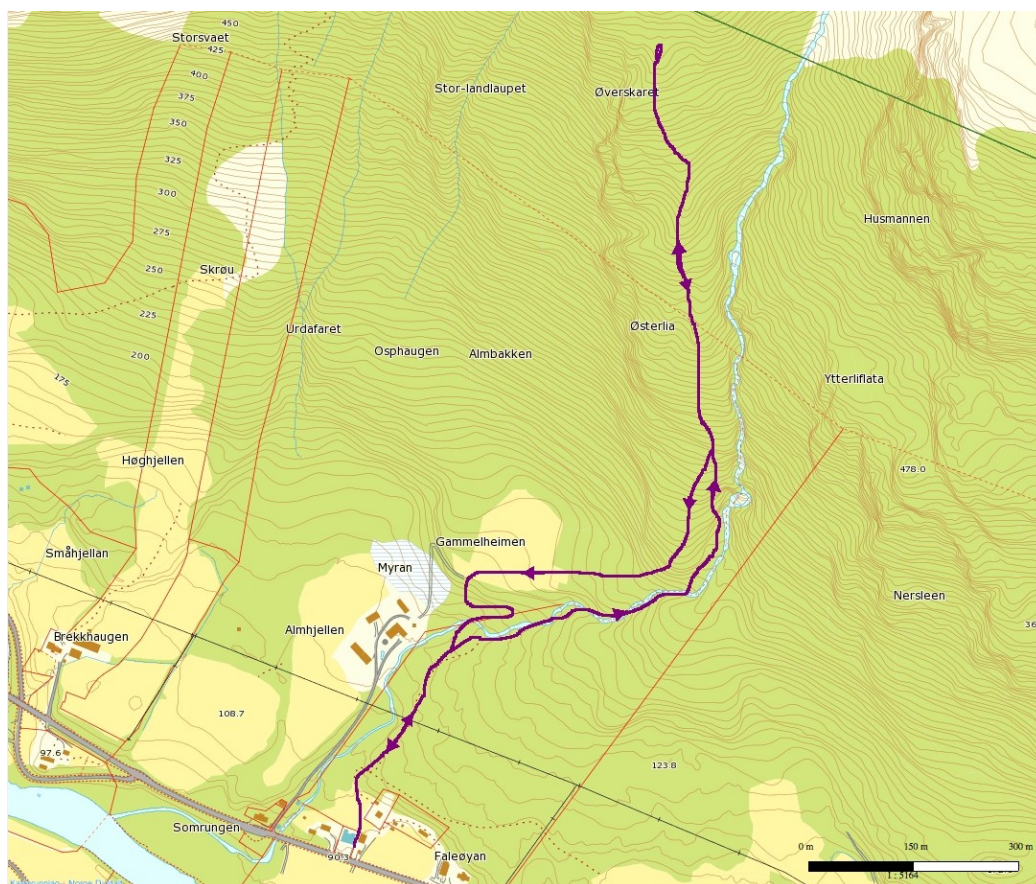
3 Resultater

3.1 Kunnskapsnivå

Kunnskapsnivået ble av Osen (2009) vurdert å være middels godt, med god kunnskap om vegetasjon, og dårligere for fugl og vilt. Det nye feltarbeidet bedrer i liten grad kunnskapen om fugl og vilt, men øker den ytterligere for vegetasjon, spesielt naturtyper og i noen grad sopp. Det vurderes likevel fremdeles bare å være middels godt, da tidspunktet ikke var optimalt for sopp (generelt dårlig soppsesong), samt at deler av området er tungt tilgjengelig og ikke ble oppsøkt. Det er også grunn til å påpeke at kunnskapen om virvelløse dyr generelt er dårlig, ei gruppe som det stedvis er knyttet en del verdier til i de sørvendte liene av Sunndalen (både i gammel lausvask og åpne rasmarker).

3.2 Avgrensning av undersøkelsesområdet

Undersøkelsesområdet omfatter sentrale deler av planlagt utbyggingsområde, men øvre deler av vassdraget ble ikke undersøkt. Turruta er vist i figur 3.1 nedenfor.

Figur 3.1. Turrute under feltbefaring 31.10.2010 vist med fiolett strek, der piler viser gangretning. Turen oppover lia var en del mer i sikk-sakk enn det som kommer fram på kartet. Basert på kartutsnitt fra GisLink.

3.3 *Naturmiljøet i utredningsområdet*

I nedre deler, ovenfor bebyggelsen, ble det registrert gjengroende kulturenger og ung gråorskog som trolig har kommet opp på gammel kulturmark. Her ligger også noen gamle veger (den gamle ferdselsvegen ned Sunndal går her, men har fått gro igjen i noen ti-år).

Ovenfor dette, nær planlagt kraftstasjonsområde og videre litt oppover langs elva, er det gråor-heggeskog og gråor-almeskog langs elva, sistnevnte primært i den sørvendte skråningen på vestsiden av elva. Deler av skogen er biologisk sett ganske gammel (men oreskog har kort omløpsti, så det behøver ikke å ha vært så lenge siden det har vært hogd her), med en del dødt trevirke, særlig ferskt og middels nedbrutt virke, men også innslag av morkne læger. Det har også vært plantet litt gran her, som dels har falt ned for en del år siden. Deler av lokaliteten er utskilt som naturtypelokalitet, se egen omtale i kapittel 4.

Videre oppover mot de første fossefallene snevres arealet med frodig oreskog gradvis inn og på vestsiden går det en rygg med tørrere, svakt utviklet lågurtskog (dels med furu og dels med lauvskog). Typiske lågurtarter som hengeaks, teiebær og markjordbær er her typiske, men det går også inn arter som er karakteristiske for fattigere vegetasjonstyper. Langs elva opptrer myske spredt og det ble gjort et enkelt funn av den litt kalkkrevende taggbregna (men flere indikasjoner på kalkrike forhold manglet blant karplantene). Ved fossefallene forekom bl.a. bergfrue og rosenrot, mens rask overgang til heigråmose og røsslyng på berg langs elva indikerte ganske næringsfattige forhold.

Videre oppover lia er det på ryggen mye svakt utviklet lågurtskog med noe hassel i busksjiktet og mest bjørk i tresjiktet. En varmekjær art som myske opptrer spredt i feltsjiktet og lokalt ble det også funnet vårerteknapp. I tillegg spredt med kransmynte, en typisk art for tørre kantsonemiljøer i disse liene. Skogen hadde et noe åpent middelaldrende til eldre preg, med spredt med nedfallen bjørk som følge av ras/snøskred. En del grasvegetasjon og noe firkantperikum indikerer enda mer åpent og ikke minst et høyere beitetrykk i skogen tidligere. Det ble gjort funn av sjampinjong (mulig snøballsjampinjong) og en stor slørsopp her (trolig slektning av eikeslørsopp *C. balteatus*).

Ovenfor de første fossefallene ble det ikke gjort forsøk på å gå langs elva. Avstandsobservasjoner fra ryggen på vestsiden gav ingen klare indikasjoner, selv om innslaget av store bregner peker i retning av noe storbregnemark og lite trekk av kalkrike miljøer. Vegetasjonen virker her for øvrig til dels ganske tydelig påvirket av skredaktivitet helt ned mot elva.

Ovenfor Øverskaret øverst i undersøkelsesområdet ligger den nedlagte Almhjellsætra på ei lita slette. Denne er i betydelig gjengroing, men har fortsatt åpne partier og biologiske verdier, jf omtale av naturtypelokalitet her.

Av fugl ble det under befaringen hørt grønnspett oppe i lia, samt også stjermeis, spettmeis og enkelte meiser. Erik Almhjell (pers. medd.) opplyste at han har sett fossekall i elva ved flere tilfeller, og den virker som en sannsynlig hekkeplass for arten. En del klospor på ei furu i øvre deler av området ble tolket til å være etter jerv (EN), men dette må betraktes som noe usikkert.

Figur 3.2. Klospor og annen slitasje på ei halvgammel furu litt nedenfor den nedlagte Almhjellsætra. Kan dette være spor etter jerv?

Generelt var det lite vegetasjon å finne i og helt inntil elva. Den er tydelig preget av varierende vannføring med periodevise flommer med tilhørende erosjon i kantsone og til dels grove steiner som har blitt ført med flommene og plassert langs kanten av elva (som små rygger). Enkelte læger ligger hist og her ut i elva og det ble forgjeves søkt etter kravfulle, rødlistede moser på dem (som råtetvedbladmose og fakkeltvebladmose, to arter som er påvist i andre vassdrag i samme kommune). Trolig er de fleste stokkene for tørre og harde.

Figur 3.3. Elva ovenfor den gamle turstibrua. Ganske store steiner som i liten grad er lav- eller mosedekt preger elva og vitner om periodevis kraftige flommer og stadige forflytninger av løsmassene i elveleiet.

4 Vurdering av verdi

4.1 Beskrivelse av verdifulle enkeltlokaliteter

Osen (2009) avgrenset ingen naturtypelokaliteter innenfor undersøkelsesområdet. Den supplerende kartleggingen gir derimot grunnlag for å avgrense to lokaliteter, en nær kraftstasjonsområdet og en oppe på den nedlagte Almhjellsætra.

Lokalitet 1: Almhjellsætra

Naturtype: Naturbeitemark, utforming frisk fattigeng

Verdi: Lokalt viktig - C

UTM: 492880 6945510

Vernestatus: Ikke vernet

Lokalitetsbeskrivelse:

Generelt: Lokalitetsbeskrivelsen er basert på eget (Geir Gaarder) feltarbeid 31.10.2010, sammen med Erik Almhjell. Hele lokaliteten ble befart. Den avgrenses stort sett ganske skarpt mot skog på alle kanter, litt gradvis mot gjengroingsmark i nedkant.

Geografisk plassering og naturgrunnlag: Lokaliteten ligger oppe i lisa ovenfor Almhjellen ved Fale i Sunndal. Den ligger på ei lita flate som er dannet på en rygg som går nedover den bratte, sørvendte lia. Berggrunnen virker ganske fattig, mens klimaet trolig er forholdsvis gunstig, selv om skoggrensa ikke er langt ovenfor. Det kan muligens gå snøskred i lia med lange mellomrom.

Naturtyper, utforminger og vegetasjonstyper: Trolig har det vært gulaks-engkvein-enger her. Gjengroing fører nå til overgang mot skogs- og kantsonevegetasjon.

Artsmangfold: Karplantefloraen er ikke spesielt artsrik, med ulike arter knyttet til eng-, kantsone- og skogsmiljøer. Av naturengplanter ble bare et par vanlige arter som finnskjegg, legeveronika, hvitmaure og småengkall funnet sparsomt. I tillegg bl.a. rødkløver, samt en gjengroingsart som firkantperikum. Av størst interesse var funn av beitemarkssopp-artene musserongvokssopp (NT) og skarlagenvokssopp.

Bruk, tilstand og påvirkning: Det står bare hustuffer igjen av sætra, som det nok er mange ti-år siden var i regelmessig bruk. Erik Almhjell (pers. medd.) fortalte at noen kviger holdt til her en periode sommerstid for en del år siden, men trolig har det også primært vært hjorten som har stått for det vesle beitetrykket som har forekommet i lengre tid nå. Det var tydelig en del hardtrampet her, noe som helst har vært forårsaket av hjorten i høst. Selve engene er i markert gjengroing.

Fremmede arter: Ingen ble observert.

Del av helhetlig landskap: Lokaliteten kan i liten grad sies å være del av et helhetlig landskap. Den ligger trolig noe isolert og har samtidig i seg selv begrensede kvaliteter.

Skjøtsel og hensyn: Naturverdiene er helt avhengig av et ganske godt beitetrykk som holder vegetasjonen i feltsjiktet godt nede, samtidig som gjengroing fra kantene forhindres. Noe rydding av trær og busker er derfor også ønskelig hvis en skal ta vare på verdiene her.

Begrunnelse for verdisetting:

Lokaliteten får verdi som lokalt viktig – C. Lokaliteten er liten og i markert gjengroing. Fremdeles forekommer likevel en typisk rødlisteart her.

Figur 4.1. Utsnitt av GisLink som angir avgrensning av naturtypelokaliteten. Det grønne punktet i sentrum er lokalisering av musserongvokssopp (NT), basert på GPS-posisjon.

Figur 4.2. Gammelt, tørt gras preger det vesle som er igjen av åpen eng her.

Lokalitet 2: Almhjellen: Gammelheimen

Naturtype: Rik edellauvskog, utforming gråor-almeskog

Verdi: Viktig - B

UTM: 492651 6944716

Vernestatus: Ikke vernet

Lokalitetsbeskrivelse:

Generelt: Lokalitetsbeskrivelsen er basert på eget (Geir Gaarder) feltarbeid 31.10.2010, sammen med Erik Almhjell. Også Osen (2009) har registreringer av enkelte plantearter og vegetasjonstyper her. Hele lokaliteten ble befart. Den avgrenses mot dyrket mark i overkant og ellers litt gradvis mot mer påvirket og noe yngre gråorskog på de andre kantene.

Geografisk plassering og naturgrunnlag: Lokaliteten ligger langs elva Somrungen nær Almhjellen ved Fale i Sunndal. Den ligger på rett på nedsiden av ei oppdyrket flate kalt Gammelheimen og omfatter dels skråningen til denne terrassen og dels et mer flommarkspreget parti inntil selve elva. Enkelte fuktig kommer fram ved foten av terrassen og er med på å forsterke det frodige preget.

Naturtyper, utforminger og vegetasjonstyper: Det er snakk om en gråor-almeskog av ganske fuktig utforming nær elva og noe mer tørr type i lisida (der trolig overgang mot alm-lindeskog). Dels er det innslag av ur i lisida (trolig for en stor del et kulturprodukt av steinrydding på Gammelheimen).

Artsmangfold: Karplantefloraen er ikke spesielt artsrik. Dominerende treslag er gråor, men det finnes også spredt med alm (NT), rogn og hegg, samt enkelte bjørketrær og grantrær. I feltsjiktet opptrer høgstauder som skogstjerneblom og stornesle, samt myske. Det er lite busk- og bladlav på trærne, og innenfor lungenever-samfunnet ble det bare så vidt funnet grynvreng. Av skorpelav vokser derimot bleikdoggnål (NT) på et par av de største almetrærne. Mest interessant er likevel forekomsten av sopp på gamle almetrær. På den grøveste, stående alma vokser almebroddsopp (NT) og på en meget grov almelåg vokser både skrukkeøre (NT) og kanstanjestilkjuke. Sistnevnte art er rødlistet som sårbar (VU) og funnet her er det første i Sunndal kommune, samt ny norsk nordgrense. *Bruk, tilstand og påvirkning:* Området har nå en nærmest urskogsaktig struktur, med en god del dødt trevirke i ulike nedbrytningsstadier og en del grove, gamle og døende trær. Det er likevel langt fra noen uberørt skog, men i praksis et gammelt kulturlandskap i langt framskredent ”forfall”. Flere av almetrærne har trolig vært styvet tidligere. Det har vært et gammelt minikraftverk her, med rester av både rørgata og kraftstasjonen. Gamle steingarder forekommer også, samt et gammelt granplantefelt som delvis har hatt bestandssammenbrudd. I tillegg kommer stein og dels annet avfall som er sluppet ned skråningen fra dyrkamarka på Gammelheimen. Til sist har deler av elva blitt forbygd for et par år siden og samtidig noe senket, også innenfor nedre deler av lokaliteten. For øvrig er flere av almetrærne noe preget av skader etter hjortegneg.

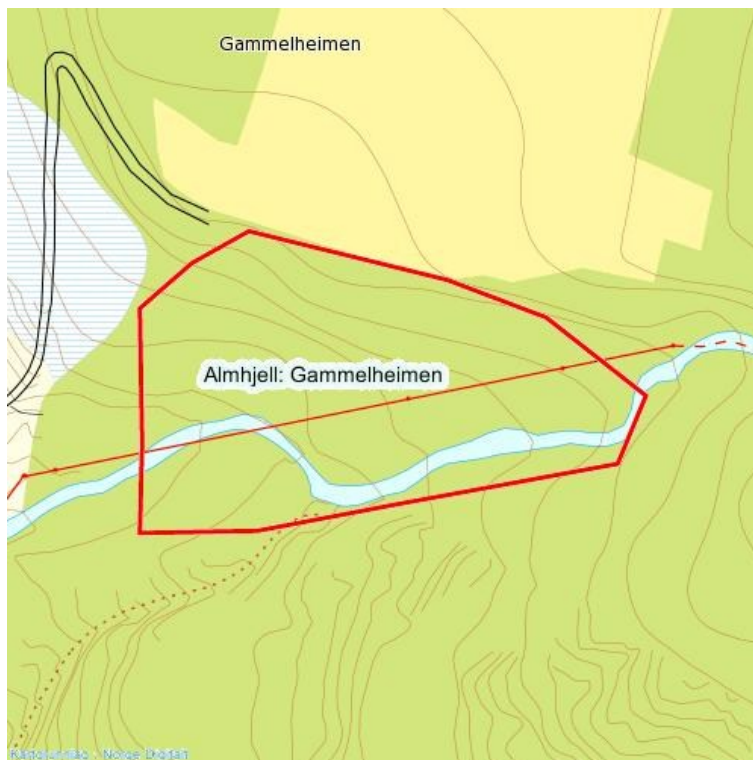
Fremmede arter: Gran er plantet inn, men sprer seg lite innenfor lokaliteten.

Del av helhetlig landskap: Rik, gammel gråor-almeskog utgjør en viktig biologisk kvalitet ved Sunndalen, og denne lokalitet bør anses som en viktig element del av dette.

Skjøtsel og hensyn: Det beste for naturverdiene i framtiden er ganske klart å la lokaliteten få ligge mest mulig i fred for inngrep. Det eneste unntaket er fjerning (i praksis helst bare avliving) av fremmede arter som gran. Vannføringen i elva er et positivt element, men ikke avgjørende for verdisetting av denne naturtypelokaliteten. Viktigste er forekomsten av gamle og dels døde trær, særlig av alm, men også andre treslag som gråor.

Begrunnelse for verdisetting:

Lokaliteten har en klar verdi som viktig – B, både som følge av forekomst av flere rødlistearter, inkludert en sårbar art, og som følge av strukturer i form av mye gamle trær og dødt trevirke av gråor, samt gamle og grove almetrær. Lokaliteten sin verdi ligger absolutt på grensa mot svært viktig – A, og særlig forekomsten av grove almetrær med tilhørende arts mangfold tilsier muligens en så høy verdi. Selv om lokaliteten på mange måter er relativt påvirket, har inngrepene som hittil er gjennomført i begrenset grad påvirket verdien.

Figur 4.3. Utsnitt av GisLink som angir avgrensning av naturtypelokaliteten.

Figur 4.4. Svært grov, trolig tidligere styvet alm i lia opp mot den dyrkede marka på Gammelheimen. På treet vokser bl.a. bleikdoggnål (NT) og almebroddsopp (NT).

4.2 Rødlisterarter

Osen (2009) nevner funn av en rødlisteart; alm (rødlistet som nær truet – NT) i nedre deler av undersøkelsesområdet (i tillegg til rødlistede pattedyr som gaupe VU og jerv EN). Arten ble gjenfunnet og tilknyttet den ble også et par andre rødlistearter funnet (bleikdoggnål NT, skrukkeøre NT, almebroddsopp NT og kastanjestilkkjuke VU). I tillegg ble musserongvokssopp (NT) funnet oppe på den nedlagte Almhjellsætra.

- Alm *Ulmus glabra* (NT) er en ganske vidt utbredt art som trues av ikke minst almesyke og nedbeiting av hjort. Arten er fremdeles ganske utbredt i Sunndalen, men også her ganske opplagt i tilbakegang.
- Skrukkeøre *Auricularia mesenterica* (NT) er en sopp som vokser på døde trær, og da nesten utelukkende alm, og er rødlistet av den grunn. Arten er stedvis allminnelig i gamle almeskoger i midtre og indre deler av Møre og Romsdal (som samtidig er artens nordgrense).
- Bleikdoggnål *Scleropora pallida* (NT) er en knappenålslav (skorpelav) som er sterkt knyttet til gamle, gjerne litt tørre og soleksponerte edellauvtrær, og som i Møre og Romsdal utelukkende vokser på gamle almetrær. Den finnes spredt i Møre og Romsdal, men kan ikke betegnes som særlig vanlig.
- Almebroddsopp *Hymenochaete ulmicola* (NT) er en utpreget spesialist på gamle, gjerne noe soleksponerte almetrær, og rødlistet som følge av dens tilknytting til alm. Arten forekommer spredt på gamle almetrær i fylket, i første rekke i indre strøk.
- Musserongvokssopp *Hygrocybe fornicata* (NT) er en såkalt beitemarkssopp, dvs sopp som primært vokser på gamle, godt hevdete, lite jordbearbeidete og lite gjødslede kulturenger. Den kan en sjelden gang også opptre i rike skogsmiljøer. Arten finnes spredt i Møre og Romsdal, men er ingen steder tallrik eller vanlig.
- Kastanjestilkkjuke *Polyporus badius* (VU) er ei kjuke som i Norge omtrent utelukkende vokser på gamle og grove læger (liggende stammer) eller ved basis av døende trær av alm. Den er generelt sjelden i hele Nord-Europa og i Norge bare kjent fra et fåtall steder i Vestfold, Sogn og Fjordane (Luster kommune), samt Eikesdalen i Nesset (hvor de fleste funn er gjort) og med funnet på Almhjell også i Sunndal i Møre og Romsdal. Artskart viser også et par funn fra andre deler av landet, men disse er udokumenterte og flere av dem indikerer ut fra voksested forveksling med andre og mer vanlige arter.

Figur 4.5. Grov og dels mørken almelåg, samt høgstubben som står igjen av almetreet (der partier er i live og i ferd med å utvikle et nytt almetre) i lia nedenfor den dyrkede marka på Gammelheimen. Både på høgstubben og flere av stammene som ligger rundt vokser den sårbare kjuka kastanjestilkkjuka (noen gamle, mørke individer kan skimtes på nedre deler av stubben), samt til dels rikelig med skrukkeøre (NT). Slike stubber har samtidig stort potensial for flere kravfulle og truede arter, og representerer et generelt meget sjeldent og verdifullt element i landskapet.

4.3 Samlet verdivurdering

Osen (2009) vurderte at undersøkelsesområdet hadde liten til middels verdi samlet sett, men da bare med kjennskap til en rødlisteart med fast tilhold innenfor området, samt ingen avgrensede naturtypelokaliteter. De nye registreringene har medført at ytterligere fem rødlistearter er påvist (av disse stod tre på den forrige rødlista fra 2006, mens to er nye for lista i 2010), inkludert en nasjonalt sjelden og kravfull, sårbar art, samt to naturtypelokaliteter av verdi lokalt viktig – C og viktig – B. Dette tilsier ganske klart at undersøkelsesområdet har minst *middels verdi* for biologisk mangfold og verneinteresser.

Figur 4.6. Elva gjennom oreskogen på naturtypelokalitet 2 – Almhjellen: Gammelheimen. En flom for et par år siden medførte kraftig graving her og erosjonsskader både innenfor lokaliteten og i nedkant. Som en følge av dette ble det gjennomført noe utgraving og plastring av elvekantene, så vidt synlig i nedre deler av bildet. Selv om dette har medført et klart negativt inngrep i lokaliteten, har det i liten grad påvirket samlet verdivurdering.

5 Kilder

- Artsdatabanken 2010. Artskart. <http://artskart.artsdatabanken.no/>
- BKK 2009. Somrungen kraftverk. Somrungen, vassdragsnummer 109.B20, Sunndal kommune i Møre og Romsdal. Søknad om konsesjon. Småkraft. Brev med tilhørende vedlegg av 15.02.2009.
- Direktoratet for naturforvaltning 2007. Kartlegging av naturtyper. Verdisetting av biologisk mangfold. *DN-håndbok* 13, 2. utgave 2007: 1-258 + vedlegg.
- Direktoratet for naturforvaltning 2010. Naturbase dokumentasjon. Biologisk mangfold. Arealis-prosjektet. Internett: <http://dnweb12.dirnat.no/nbinnsyn/>
- Korbøl, A., Kjellevold, D. & Selboe, O-K. 2009. Kartlegging og dokumentasjon av biologisk mangfold ved bygging av småkraftverk (1-10 MW) – revidert utgave. Veileder nr. 3/2009. NVE.
- Kålås, J. A., Viken, Å., Henriksen, S. & Skjelseth, S. (red.) 2010. Norsk rødliste for arter 2010. Artsdatabanken, Norway.
- Osen, R. 2009. Somrungen kraftverk, Sunndal kommune. Miljøvurdering. Multiconsult. Rapport, 48 s.
- Statens vegvesen 2006. Håndbok 140. Konsekvensanalyser. 292 s.